

Камелия Спасова, доц. д-р
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

„ОТКРАДНАТО ПИСМО“ НА Е. А. ПО: ИНТЕРПРЕТАЦИЯТА КАТО ДЕТЕКТИВСКА ИСТОРИЯ

На Огнян Ковачев¹

Резюме. Завръщането към „Откраднатото писмо“ отваря темата за интерпретацията в два взаимнообусловени плана – вътрешен (коментарите на фикционалните герои) и външен (коментарите на критиците). Статията си поставя за задача да проследи интерпретативните стратегии през гласовете на персонажите, т.е. през конфликта на вътрешните интерпретации. Методът на префекта Г. настоява върху типичното и херменевтична дълбочина. Детективът Дюпен използва противоположен похват, той концептуализира логиката на несравнимото и мимикрията. Гласът на анонимния разказвач не е безпристрастен, той се доверява на Дюпен и така остава точки на заслепяване в самия наратив. Настоящият текст разгръща два детективски микро сюжета като тръгва по дирите на епиграфа и на автора на похитеното писмо. Разглеждам поетиката на разказа като изоморфна на начина, по който разпитваме интерпретациите на персонажите в нея. Изводът не е изненадващ – четенето си е същинска детективска история.

Ключови думи: мимикрия, несравнимо, типично, пример, очевидно, интерпретация, Doppelgänger, сяло петно, епиграф, детективска история, Е. А. По, Лакан, Дерида

Имаха избор да станат крале или на кралете куриери. Съвсем като децата, всички искаха да станат куриери. Ето защо всички са куриери, щурат се по света и тъй като няма крале, викат си един на друг съобщения, които са станали безсмислени...

Кафка, 1917

¹ Огнян Ковачев има принос към българската рецепция на Е. А. По с преводи и коментари, доколкото в брой на „Литературен вестник“ отбелязва 190 години от рождението и 159 от смъртта на писателя. Прозорливо ни насочва, че „[н]ай-универсалният американски поет е произведен от европейското въображение – както в образците, така и в интерпретациите си“ (КОВАЧЕВ, О. Едгар Алън По – готически и маргинално орисан. Освен името. – *Литературен вестник*, бр. 2, 1999, с. 13). Тук идва конкретно ролята на Бодлер като „разпознаващ“ и превеждащ Е. А. По на европейска сцена.

1. Случайното и повторението: вътрешната интерпретация

Разказът „Откраднатото писмо“ на Е. А. По е публикуван за първи път през декември 1844 г. в литературния годишник „Дарът“², книжка с коледни истории. Сборникът излиза в края на годината и, както подсказва името му, е свързан с идеята да се подарява книга по празниците.³ Историята е един от ранните образци на детективска проза, част от трилогията истории, които въвеждат магнетичната фигура на детектива Дюпен, а оттук и практиката да се пишат криминални разкази по Коледа.

„Откраднатото писмо“ най-общо поставя въпроса за *случайното* и *повторението*. Позволява ни да се запитаме върху тайната на случайността и способността ни да я разгадаем – можем ли да повторим предумишлено, да извикаме добрия случай, да се завърнем, но в нова, променена позиция към една позната сцена. Или е тъкмо обратното – не можем – има детерминизъм на повторението, който ни контролира, без да го подозираме.

Завръщането към „Откраднатото писмо“ отваря темата за интерпретацията в два взаимнообусловени плана – вътрешен (коментарите и интерпретацията на фикционалните персонажи) и външен (коментарите и интерпретацията на критици, литературоведи, психоаналитици, социолози, философи).⁴ На мен ми се иска да се спра върху вътрешната интерпретация, върху прочита, направен от самите герои. Как те четат случващото се, какви са техните им за тълкуване на си-

² POE, E. A. The Purloined Letter. – In: *The Gift: A Christmas, New Year, and Birthday Present*. Philadelphia: Carey and Hart, 1844, pp. 41–61.

³ Относно контекста на публикуване на „Откраднатото писмо“, както и върху закачката на Е. А. По с идеологията на книгите подаръци, а и по-общо с логиката на дара/кражбата вж.: URAKOVA, A. “The Purloined Letter” in the Gift Book: Reading Poe in a Contemporary Context. – In: *Nineteenth-Century Literature*, Vol. 64, Iss. 3, 2009, pp. 323–346; както и: ASHTOR, G. The Gift (Book) That Keeps on Giving: Poe’s “The Purloined Letter,” Rereading, Reprinting, and Detective Fiction. – In: *Poe Studies* 45, Iss. 1, 2012, pp. 57–77.

⁴ Този текст е представен най-напред като експозе на семинара „Литература и психоанализа“ през декември 2021 г. в заключителната сесия върху темата за *интерпретацията*. В срещата участваха Мимоза Димитрова, Дарин Тенев, Иван Дулов и Ирина Калбанова, настоящият текст носи следи от общия разговор. Завръщането към „Откраднатото писмо“ в рамките на този семинар става точно 177 години след издаването на разказа на английски и 101 година след първия му превод на български от М. Пундев в поредицата „Жестоки разкази“. Върху ранната българската преводна рецепция на Е. А. По се спира статията на Николай Аретов в настоящото издание, като посочва за първи превод разказ „Истината в случая с господин Валдемар“, направен от Тодор Шишков с променено заглавие „Магнетизъм и душеборци“ (1856).

туацията, кога коментират чуждата интерпретация като находчива и кога като глупава, къде са прозренията и заслепенията им. Фокусни точки на разказа засягат *случайното* и *мимикрията*; математическия *анализ* и *играта* на отгатване, *всеобщите методи* и *своеобразните подходи*. Най-общо в този вътрешен план на интерпретация се очертава въпросът за непротиворечивата връзка между *очевидното* и *тайната*. Връзката помежду им е основата на разказа – очевидното не разкрива, а запазва загадъчността на тайната.

Важен въпрос, тук само загатнат с оглед на една поетика на примера, е как Жак Лакан чете „Откраднатото писмо“. Срещата на Лакан с Е. А. По виждам в режим на парадигматизация, или едно изключително (и непредсказуемо) засрещане на конкретната творба с конкретния прочит, което поражда своите ефекти като импулс по завръщането към този прочит и тази творба. Подобно завръщане променя залозите и изважда наяве пропаданията в самия прочит на Лакан. Най-яркият подобен обрат предприема Жак Дерида. В този смисъл е добре да бъде уточнено, че превръщането на разказа в изключителен литературен пример е свързан с двоен жест или двоен сеанс: със завръщането към една и съща сцена – това е сцената на „Откраднатото писмо“, – предприето от Жак Лакан и Жак Дерида.

2. Несравнимото и мимикрията: имплицитният читател

Възможно ли е да четем разказа „Откраднатото писмо“ без Лакан и отвъд Дерида. Очевидно. Но тъкмо очевидното е поставено под прожекторите в тази история – онази работа, която е *simple and odd* (проста и странна), казано с думите на детектива Дюпен. Очевидното като нещо едновременно просто и странно е разковничето както на загадката в разказа, така и на повествователната му техника.⁵

И така, не познаваме писмения текст на Лакан върху „Откраднатото писмо“ от средата на август 1956, нито неговото дописване десет години по-късно като начална глава в *Écrits* с дистрибуцията на времето и схемата L.⁶ Още по-добре. Нямаме никакви очила, с които предубедено да подходим към текста. Не знаем за текста “Le Facteur de La

⁵ М. Калинова засяга логиката на очевидното. Тя показва как притежанието на обекта, а не липсата му, водят до състоянието на неразграниченост, наслада и тревожност в регистъра на реалното. С оглед на поставена проблематика тук ми се вижда особено важен изводът, който подчертава необходимостта от страничен наблюдател: „Тоест очевидното може да се постави под въпрос само през тревогата на един „изваден“, вънположен, ек-зистиращ поглед.“ – КАЛИНОВА, М. *Екзотопия: за външния контекст на дискурса*. София: Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“, 2020, с. 56.

⁶ LACAN, J. *Écrits, Le Champ freudien*. Paris: Éditions du Seuil, 1966.

Verite”, появил се през 1975 и по-късно включен в „Пощенска картичка: от Сократ до Фройд и отвъд“ (1980), а така не познаваме и въпросите, които Дерида отправя пред Лакан.⁷ Нищо не ни пречи.

O, sancta simplicitas!, ние можем необезпокоявано да се насладим на историята. Тя започва в малка библиотечка, където безименният разказвач и Ш. Огюст Дюпен, обгърнати от дим, мълчат и си размишляват „напрегнато и всецяло погълнати, както би се сторило на случен наблюдател“.⁸ Кой е този *случаен наблюдател*? Може би това е имплицитният читател, който още при споменаването на името на Дюпен би могъл да се досети и да състави своеобразна трилогия от детективските разкази „Убийството на улица Морг“ (1841); „Загадката на Мари Роже (Продължение на „Убийствата на улица Морг“)" (1942) и „Откраднатото писмо“ (1844). Към този автотекстуален подход ни насочва и сам разказвачът, който в запущения килер с книги размишлява не върху друго, а върху „аферата на улица „Морг“ и тайната около убийството на Мари Роже“.⁹

Или може би този случаен наблюдател, който влетява в историята и нарушава мълчанието, е префектът на парижката полиция мосю Г. Да се спрем най-напред върху неговата фигура, за да се опитаме да си отговорим на няколко въпроса: какво се пита; какво търси и какво намира. Префектът Г. се появява, за да изложи накратко историята на едно писмо, похитено от кралския будоар. Докато разказва историята на писмото, той намира за *странно* да остане на тъмно в библиотеката с Дюпен и разказвача.

Така полицаят Г. ни е представен през призмата на странното (*odd*) – той има „навика да нарича „странно“ всичко, което му беше непонятно, и поради това живееше в свят, гъмжащ от странности“.¹⁰ Този персонаж е едностранчив.

Акцентът върху странното не е случаен, той се свързва с епизода по-нататък, когато Дюпен представя стратегията на едно осем годишно момче да надвива противника си чрез мимикрия в играта на “even and odd” (на четни и нечетни, или на чифт и тек). Играта е своеобразно разковниче за цялата история. Тя е обвързана с идентификация и уподобяване с логиката на *срещустоящия*, така че да може да бъде разпознат

⁷ DERRIDA, J. Le Facteur de la verite. – *Poetique*, Iss. 21, 1975, pp. 96–147; DERRIDA, J. The Purveyor of Truth, trans. Willis Domingo. – In: *Yale French Studies*, Iss. 52, 1975, pp. 31–113; DERRIDA, J. Le Facteur de La Verite. – In: *The Post Card: From Socrates to Freud and Beyond*, trans. Alan Bass, Chicago: University of Chicago Press, 1987, pp. 413–496.

⁸ ПО, Е. А. Откраднатото писмо. – В: *Историята на Артър Гордън Пим от Нантъкет. Гротески и арабески*, прев. Борис Миндов. София: Изток-Запад, 2014, с. 194.

⁹ Пак там, 194.

¹⁰ ПО, Е. А. Цит. съч., с. 195.

следващият му ход. Тук идва загадката с логиката на (привидно) случайното и неговото (възможно) прогнозиране. Дюпен използва метода „подражание на противника“, за да стигне до похитителя и до похитеното писмото. Той не е едностранчив, умее да жонглира с двете страни, персонажът му показва как работи мимикрията. За рационалния ум на детектива няма просто случайност, всичко е изчислимо, важно е умението да се идентифицира с ума на противника и да го надиграе. Този метод в разказа отпраща към мимикрията, или възможността да влезеш в обувките на другия, да бъдеш в неговата кожа.

Играта на *случайност* и *разпознаване* по-общо може да се обвърже с поетиката на прозата, към каквато ни насочва и самият Е. А. По в своето есе „Философия на композицията“ (1846). В есето той се противопоставя на романтичeskата нагласа да се мисли творчеството през призмата на вдъхновението като особен вид „изящна лудост, екстатична интуиция“. Писането според По е като решаване на математическа задача, стъпка по стъпка, „без нито едно място в композицията да е обвързано със случайност или интуиция“.¹¹ Това е още равнище, в което играта на *even and odd* функционира – тя не само е тематизирана в разказа, но е и част от поетиката му. Накратко, на едно мета-ниво разказвачът играе на чифт и тек с имплицитния читател. Чий е последният ход? Дали читателят не е прекалено доверчив, ако приема чистосърдечно позиция на анонимния разказвач. Дали самият разказвач не е заслепен от фокусите на Дюпен и твърде безкритично да слуша историята за разкритието на похитеното писмо по метода на несравнимото и мимикрията? Към всяка фигура е необходимо да се подхожда със съмнение. Очевидно – нищо не е случайно: нито епиграфа, нито цитатите, нито примерите.

3. Прокрустовото ложе на типичното: херменевтична дълбочина

Да се върнем към префекта Г. и да изследваме неговия метод. Персонажът въплъщава позицията на *odd*, той може да гледа само от скритата страна на нещата, да търси в дълбочина. Неговият подход – да дълбае и рови, да издирва в тайници и долапи, да тършува в рамките на огледалата и във втори дъна на книги – е обречен на провал. Интерпретативният метод на Г. може да обозначим с идеята за *херменевтична дълбочина*, стратегията по старателното и обстойно *търсене на скритото*. Това, което Г. не поставя под съмнение, е възможността тайната (т. е. писмото) да не е нещо скрито.

Похватът на Г. е наречен „Прокрустово ложе“, защото винаги съди

¹¹ POE, E. A. The Philosophy of Composition. – In: *The Sun Is but a Morning Star. Anthology of American Literature*. Ed. Albena Bakracheva. Varna: LiterNet, 2010: https://litenet.bg/publish1/po/philosophy_en.htm.

според една мяра, собствената. В гръцката митология атинският разбойник Прокруст слага противника на легло-изпитание – ако краката му са по-дълги от леглото, разбойникът ги „съкращава“, ако са по-къси, ги „разтегля“. Така в опитите си по задълбочаване полицаят поставя на равни нога несравними величини. Той работи с *типичното*, но по този начин извършва редукция на специфичното. Той не внимава за нетипичните особености в конкретния случай, към който може да се стигне само по метода на мимикрията. Обърнем ли се отново към мета-ниво от поетиката на разказа, става ясно, че е по-хитро да интерпретираме не през Прокрустовото ложе на типичното, а през призмата на единичното.

Префектът Г. се пита: „къде е скрито откраднатото писмо“. Простият и очевиден отговор – „никъде“ – го кара да се киска и озадачава. Това, което той желае, е сензационно разкритие, което ще му донесе огромна парична награда. Въпреки че полицаят ни е представен малко с насмешка, да не избързваме да го осъждаме като глупак. Той все пак схваща, че методът му е неефективен и има нужда от друг подход, за да разчете ситуацията и да види друга страна на нещата (*even*). Това е лицевата страна на непокритото: очевидното. Затова и Г. отива за съвет и помощ при Дюпен. Не ги получава веднага, но се завръща повторно в опушената библиотека месец по-късно (още една сцена, която се повтаря). Тогава схваща, че според алегорията с богатия скъперник Абърнети, която му разказва Дюпен, трябва да си плати за съвета. Той си плаща с чек за петдесет хиляди франка, за да получи желаното писмо. И го получава тутакси. Отваря го и поглежда съвсем набързо съдържанието му (той е единственият персонаж, който чете писмото със собствените си очи, но не ни представя нищо от написаното), след което излиза онемял и сияещ от историята. Префектът Г. получава каквото търси, на въпроса му „къде е скрито откраднатото писмо“, намира пряк отговор: ето го. В най-неизгодната позиция – без да вижда и знае, той все пак ще успее да върне писмото на Кралицата. Полицаят не поставя под съмнение как така писмото изскача от *escritoire* на Дюпен. Той не настоява да разбере какъв е трикът в това фокусническо изнамиране.

4. Сцените на похищаване: страничният наблюдател

Независимо дали това е префектът Г., или е имплицитният читател, фигурата на случайния наблюдател е важна за разказа. По стечения на обстоятелствата някой трети става свидетел на отношенията между други двама души. Този момент е възелът в историята. Да надзърнем към първичната сцена с похищаването на писмото и да припомним какъв е неговият случай.

Кралицата седи в кралските покои и чете изпратено до нея писмо, когато в стаята влиза Кралят. Кралицата се смуцава, но не успява да скрие писмото в някое чекмедже, а го поставя на най-откритото мяс-

то – върху масата. Съдържанието му е невидимо, а това, което е налице и всеки случаен наблюдател може да види, е неговият адресат. Тази роля заема Министър Д. и похищава с хитрост писмото. Той вижда смущението на Кралицата при идването на Краля. Кралицата също вижда, че той вижда, че писмото не бива да се вижда. Кралят нито вижда, нито знае. Министър Д. излиза и се връща с едно различно изфабрикувано писмо. Преструва се, че го чете, оставя го на масата до писмото на Кралицата. После отмъква нейното и оставя фалшивото.

Става ясно, че писмото е *двойно поначало*. Позициите са три: заслепен (Кралят); зрящ, знаещ и активен (министър Д.) и този, който има двойна перспектива и прави разлика между зрящия и заслепения, но остава бездеен, за да не събуди съмнение (Кралицата).¹²

Министър Д., тази хитра лисица, обаче бива надхитрен от Дюпен при повторението на сцената на похищението. Писмото е отклонено от него само че този път той вместо да бъде в позицията на виждащ, е заслепен. Интересубективните отношения са повторени, но са разиграни в различна схема. Подходът на Дюпен, който го довежда до писмото, е да уподоби и повтори поведението на противника. Детективът вижда, че писмото е оставено на видимо място под камината на министър Д. Само че писмото е обърнато с хастара навън, като неговата външност е пренаписана с друг подпис и печат. Оттук излиза, че писмото не е друго, само се преструва на друго. Поне това разказва Дюпен пред анонимния разказвач (един прото-Уотсън) като обяснение как писмото е попаднало у него. От наратологична гледна точка е новаторско, че в историята липсва третоличен разказвач, който да ни упъти кой е крив и кой е прав. Анонимният разказвач може да е заблуден и сам да ни заблуждава. Отговорът на Дюпен как разкрива писмото въвежда в разказа размишлението върху единичността на метода и примера с играта на чифт и тек. Подходът му предполага подражание на противника, разпознаване неговите ходове и действие по аналогичен начин.¹³

¹² Този момент е в основата на прочита на Лакан, който демонстрира автоматизма на интересубективното повторение: „Ние искаме да открием именно интересубективността, която мотивира двете действия, и трите термина, с които тя ги структурира. (...) Първото е време на поглед, който нищо не вижда: кралят и полицията. Второто — на поглед, който вижда, че първият нищо не вижда, и се заблуждава, че е прикрил скриваното от него: кралицата, а после и министърът. Третото — на поглед, който вижда, че тези два погледа излагат на показ подлежащото на скриване, за да може, който желае, да го придобие: министърът и накрая Дюпен“ (ЛАКАН, Ж. Семинарът за „Откраднатото писмо“. – *Език и литература*, 1998, бр. 1, с. 20). Писмото така опримерява символното, като показва, че позицията на субекта на несъзнаваното към обекта не е фиксирана, а променлива.

¹³ Върху метода на Дюпен, който разчита не само на рационалността, но и на единичния случай, се спира и Морис Фадел в своята книга върху

В „Откраднатото писмо“ трябва много да се внимава кой разказва, какво вижда и кой е моментът, в който не вижда. Накрая на разказа зрящият страничен наблюдател е Дюпен. Той съвсем умишлено попада на сцената, където похищава писмото от министър Д. Детективът повтаря първичната ситуация с открадването, той я инсценира с вниманието на постановчик и режисьор. Маскира се със зелени очила, за да изглежда сякаш е недовиждащ, наема мним луд за отвлечение на вниманието, забравя си златната табакера. Всичко това е претекст, за да се симулира и надхитри играта на случайности. Дюпен се завръща в дома на министър Д, похищава писмото, подменяйки го с фалшификат – вътре вместо подпис поставя цитат от класицистичната трагедия по античен сюжет „Атрей и Тиест“ (1707 г.) от Кребийон.

Мимикрия по надхитряване? Игра на идентификация? Принуда за повторението? Първична сцена? Интерсубективни отношения? Двойно писмо? Цитат вместо подпис? Не, не, никого не ще заблудим, че минаваме без Лакан¹⁴, оставаме отвъд Дерида. Те се завръщат именно като странични наблюдатели в опита ни за невинен прочит.

5. Фалшиви цитати и множество истински автори

Да подхванем разказа от самото начало. Случайност ли е, че действието в „Откраднатото писмо“, история, в която на карта са заложени властта и честта на високопоставени особи, започва и завършва в малката библиотека на Дюпен. Какво добавят и за какво служат цитатите от Сенека и Вергилий, Макиавели и Кампанела, Ларошфуко и

детективската литература. Той предлага саморефлексивно този похват да се „чете като теория на англоезичната криминална литература“. Фадел мисли и върху нечовешкото във фигурата на детектива и конкретно на Дюпен: „в студената му понякога ирония спрямо безпокойствата на другите, в действията му, които нерядко напомнят механичното и дистантно поведение на фокусника“ – ФАДЕЛ, М. *Детективи, разузнавачи, Студена война. Криминалната и шпионска литература в сравнителна перспектива*. София: НБУ, 2021, с. 27 и с. 71.

¹⁴ На български прочит на „Откраднатото писмо“ през Лакан предлага Тодор Христов (ХРИСТОВ, Т. Граници на литературността. – *Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии* 96–97, 2007). Във версията на Лакан писмото опримерява понятието *означаващото* (то има материален характер, топологично място и заема място в езика). Движението на писмото (от кралицата; министър Д., Дюпен до префекта Г.) позволява да се наблюдава как означаващото се измества във верига от означаващи, което Лакан нарича метонимично движение. Означаващото (писмото) е винаги част от мрежа от означаващи и то има способността да се измества, т. е. да променя мястото си. Означаемото отсъства (следователно за Лакан няма значение какво точно пише в писмото, какъв е смисълът му), но то вписва отсъствието си в означаващата верига.

Лабрюйер, Шамфор и Кребийон, които се появяват в текста? Те поставят ли свой акцент към разбирането на основната сюжетна линия или са случайни мъдри мисли?

Тук се спирам само върху първия цитат, даден като епиграф между заглавието и текста, който отсъства при първото издание на разказа, но е добавен при второто му публикуване: *Nil sapientiae odiosius acumine nimio. Seneca*. Може да си преведем израза с „нищо не е по-неприятно за мъдростта от прекомерното остроумничене“. Но не може да го намерим никъде при Сенека, защото просто мотото не е от Сенека.¹⁵ Е. А. По привидно се присъединява към традицията да се ползват за епиграфи цитати от античната литература¹⁶. Както показвам по-нататък той всъщност мимикрира подобна традиция, така че темата за играта и идентификацията започва още на нивото на паратекста.

Латинският цитат се среща най-напред в трактата на Петрарка „Лекове срещу превратностите на съдбата“ (*De remediis utriusque fortunae*). Трактатът е направен по образа на съчинението от (псевдо-)Сенека „*De remediis fortuitorum*“. Сър Уолтър Рали, английски придворен и шпионин от времето на Шекспир, използва максимата на Петрарка – тази готова истина – в своята незавършена „История на света“, но без да посочва източника. Оттук тя вече е въведена за живот в английската литература. Изследователите, тръгнали по следите на фалшивия цитат, стигат до извода, че Е. А. По най-вероятно го е взел от романа на Самюел Уорън „Десет хиляди годишно“ (*Ten Thousand a-Year*, 1841), където сентенцията се среща и тук тя вече е приписана на Сенека, а отличителният знак е съкратената форма *nil* вместо *nihil*.¹⁷ Е. А. По в своя рецензия върху романа на С. Уорън е категоричен, че това е „срамно зле написана“ проза.¹⁸ Това добавя и един елемент на съревнование между двамата автори, който въпросното мото само подчертава. Въпросът за кого се отнася предупреждението за „прекомерното остроумничене“, е важен елемент от съперничеството между Дюпен и министър Д.

¹⁵ JOHNSON, B. The Frame of Reference: Poe, Lacan, Derrida. – In: *Yale French Studies*, Iss. 55/56, 1977, p. 458.

¹⁶ Ангел Игов развива поетика на епиграфа в английската литература, като отбелязва, че най-ранната традиция е употребата на епиграфи от антични източници: ИГОВ, А. *Знамена и ключове: поетика на епиграфа*. Пловдив: Жанет 45, 2022, с. 57.

¹⁷ THEODORAKIS, S. The Motto in Edgar Allan Poe's "The Purloined Letter". – In: *ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews* 22, Iss. 1, 2009, pp. 25–27.

¹⁸ POE, E. A. Review of *Ten Thousand a Year*. – In: *Graham's Magazine*, Iss. 18–19, 1841, p. 252.

Накратко, добавеният цитат, с който започва историята преди да започне самият наратив, е фалшив.¹⁹ Той е добавен като мъдра мисъл в началото, за да ни предупреди да внимаваме с прекалено хитруващите персонажи. Или както, когато се прави фокус, едната ръка щраква, за да отклони вниманието ни и да не видим какво прави другата. Сега вече разбрахме кой е истинският автор на цитата. Или най-малко ясно е, че авторът не е един, а има различни потекла (Псевдо-Сенека, Петрарка, Уолтър Рали, Самюел Уорън). Става видимо, че изследователското дирене си е детективска работа. Поетиката на разказа е изоморфна на начина, по който разпитваме интерпретациите на персонажите в нея.

6. Писма-двойници и автори-двойници

Въпросът с множественото авторство на цитата ни кара да се запитаме за една неразрешена мистерия около „Откраднатото писмо“ – кой е авторът на опасното писмо, независимо дали неговото съдържание разбулва любовна или конспиративна тайна. Някои интерпретатори могат да се озадачат – за тях е пределно ясно, че има едно автентично писмо, написано от херцог С. до Кралицата.

Нима може да твърдим, че има истинско писмо, след като поначало имаме *писмо-двойник*, което поражда своите ефекти на удвоявания. Да се опитаме с проста аритметика да преброим писмата: две подобни писма в кралския будоар – едното написано вероятно от херцог С. (x) и другото фалшифицирано от министър Д. (y); две писма при министър Д. – едното предполагаемо истинското, но преобърнато наопаки (x') и едно фалшиво от детектива Дюпен (z); едно писмо, което изскача изневиделица от чекмеджето в библиотеката на Дюпен (x''). Стават общо пет – x , x' , x'' , y , z . Писмото y се преструва на писмото x , както и писмото z иска да заблуди и замести писмото x' . Твърдението, че писмата x , x' , x'' са едно и

¹⁹ Точно върху въпроса „къде наистина започва историята“ се спира и Дерида, като разпитва „семинара“ на Лакан за начина, по който опримерява психоаналитични принципи чрез литературен текст. Разказът е сведен до позицията на коментар, но с това неговите фикционална природа е редуцирана. Оттук Дерида по-обхватно изследва ролята на цитата. Той разглежда връзката на единичната опримерена творба и общия опримеряващ закон: „Статутът на текста на По никога не се оспорва – Лакан просто го нарича „fikция“ – но, въпреки това текстът на По се привежда като пример. Той е пример с оглед на „илюстрирането“ чрез диалектически процес един закон и една истина, които са основният обект на Семинара. Литературният текст заема илюстративна позиция, което означава да се направи един общ закон разбираем чрез пример, да се изясни смисълът на един закон или една истина, да се манифестират по показателен или примерен начин“ (DERRIDA, J. The Purveyor of Truth. Trans. Willis Domingo. – In: *Yale French Studies*, Iss. 52, 1975, p. 45).

също писмо, е крайно съмнително и недоказуемо при развихрилата се дейност по създаване на копия и писма-двойници.

Всъщност става ясно, че простата аритметика не върши добра работа, по-важни са средствата на поезията – на маскирането и на актьорското преобличане.²⁰ Описанието на самото писмо – както какво има *отгоре* (нивото на означаващото), така и какво пише *отдолу* (нивото на означаемото) не е дадено като убедителен довод. Има няколко субективни разкази, направени от един персонаж пред други лица. Полицаят Г. описва външния вид на писмото (x) пред разказвача и Дюпен. Съществено описание, което насочва към уликата, но което самият разказ изпуска и остава като лакуна. Празно място, през което могат да се вмъкнат различни и противоречиви прочити. По-късно имаме потвърждението от Дюпен пред разказвача, че писмото, отнето от камината, макар и напълно различно отвън, е напълно същото писмо (x'). И накрая последното фалшиво писмо, написано от Дюпен, застава пред нас като загадка в края на историята (x'').

Това е и единственото писмо, чието съдържание знаем. Съдържанието обаче не е авторско, а е цитатът „Un dessein si funeste, S'il n'est digne d'Atree, est digne de Phyeste“ (Такъв пагубен край е достоен ако не за Атрей, то е достоен за Тиест). Ако трябва да заменим цитата с идиом на български, бихме могли да кажем „с какъвто аршин мериш, с такъв ще те мерят“.²¹ То насочва към метода на Дюпен, който за разлика от полицая Г. не използва „прокрустово ложе“, а съобразява своя подход с мерите на противника.

Жан Клод Милнер²² в книгата си „Фиктивни разкрития“ (1985) тръгва по следите на финалния цитат като шифър към разказа, за да стигне до допускането, че детективът Дюпен и министър Д. са братя²³. Озадачените критици са възмутени: това вече не е интерпретация, а е

²⁰ Похватът с отъждествяване с интелекта на другия е свързан с емпатийното вживяване в роля, то е свързано с процес на пресътворяване. Може би има значение, че родителите на Е. А. По – баща му (Дейвид По) и майка му (Елизабет Арнолд По) по професия са актьори. Върху творческия поетнициал на метода Дюпен обръща внимание Никита Нанков, като посочва, че Е. А. По използва разграничението по Колридж на въображение и фантазия: Дюпен „въплъщава творческото въображение, а префектът Г. безкрилата фантазия“ (НАНКОВ, Н. Ехо от Еко. – *Литературна мисъл*, 1995, бр. 1, с. 63.).

²¹ На английски подобен идиом е “what’s sauce for the goose is sauce for the gander”. Но какво означава „подобен“ в този случай, като става дума за напълно различен контекст на фразеологизмите в различни езици.

²² Името да не се бърка с Жак-Ален Милер, при все че и двамата – Милнер и Милер – са се познавали и са слушали семинарите на Лакан.

²³ MILNER, J.-C. *Détections fictives*. Paris: Seuil, 1985.

свърхинтерпретация. И така да е. Да продължим в търсенето на онова, което не е скрито и все пак остава невидяно.

Въпросът, който си поставя Дюпен, е какъв е методът на министър Д., може ли да бъде повторен, така че играчът да бъде надигран със собствените му похвати. Детективът винаги знае какво другият желае, сам успява на празното място да открие наличието на писмо. Така поставена, неговата позиция е тази на психоаналитика.²⁴ Но какво, ако се усъмним в приказките му? Какво ако не се идентифицираме с приятеля-разказвач, прелъстен от приказките на Дюпен, а и така се дистанцираме от мястото на имплицитния читател. Тогава дългата и увлекателна реч за играта по „влизане в кожата“ на другия е просто трик по отвлечане вниманието на случайния наблюдател. Да погледнем на Дюпен от друг ъгъл – не като заемащ позицията на аналитик, а като част от мрежата по удвоявания. Това е Дюпен, който умножава писмата и произвежда техни двойници. Да не забравяме, че Е.А. По е също авторът на разказа „Уилям Уилсън“ (1939), един от образцовите примери, които показват какво означава да срещнеш своя *Doppelgänger*. В този план прочитът може да изведе Дюпен и министър Д. не просто като братя, а като двойници, като осветли моментите на ревност, съперничество и желание за отмъщение.²⁵ Подобна интерпретация няма да настоява върху рационалния ум на детектива, който умее да разрешава всяка загадка. Наопаки: Дюпен е загадка. Той е мястото, което произвеждащ заслепение в историята.

²⁴ Шошана Фелман се спира върху фигурата на Дюпен като заемаща психоаналитична позиция: „...втората сцена, чрез повторението, позволява разбирането, анализа на първата. В находчивия прочит на Лакан тази анализа чрез повторение се превръща, в не по-малко от *алегория на психоанализата*. Интервенцията на Дюпен, който възстановява писмото на кралицата, се съотнася – в интерпретацията на Лакан – с интервенцията на аналитика, който избавя пациента от симптома. Ефективността на аналитика обаче не произтича от неговата интелектуална сила, а – настоява Лакан – от позицията му в (повтарящата се) структура. По силата на това, че заема третата позиция – т. е. *locus*-ът на несъзнаваното на субекта като място на заместване на буква с буква (на означаващо с означаващо) – аналитикът, чрез преноса, позволява едновременно повторение на травмата и нейното символно заместване...“ (FELMAN, S. On Reading Poetry: Reflections on the Limits and Possibilities of Psychoanalytical Approaches. – In: *The Purloined Poe: Lacan, Derrida & Psychoanalytic Reading*. Ed. John P. Muller and William J. Richardson. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1988, p. 147).

²⁵ Барбара Джонсън разгръща тъмната страна на Дюпен, като след Дерида го обвързва с мотива за двойника при Е. А. По и проблематиката на *Unheimlichkeit*. В този режим тя вижда като двойници разказвача и Дюпен, но също и Дюпен и министър Д. (JOHNSON, B. The Frame of Reference: Poe, Lacan, Derrida. – In: *Yale French Studies*, Iss. 55/56, 1977, p. 470).

7. Очевидното: почерк, подпис, пример

Една последна скоба. Възможно ли е да допуснем странната хипотеза за Дюпен като автор на откраднатото писмо.²⁶ Не е ли това типичният обрат в детективските истории, където детективът най-неочаквано заема празното място на издирваното, докато то винаги е било пред очите ни. Така от изречението “He is well acquainted with my MS., and I just copied into the middle of the blank sheet the words” (преведено като „Той познава добре почерка ми, затова просто преписах в средата на празния лист думите“²⁷) MS е абревиатура за *manuscript* – ръчно написаното. Почеркът е следата, която подчертава ролята на Дюпен при подмяната на писмата. Подписът прави контекста на това писмо различим и единичен, макар вместо съдържание да има цитат в кавички²⁸.

Към подобна интерпретация, която посочва Дюпен като автор на писмото, се насочват двама изследователи Даниел Хофман и Ръсел Райзинг. Първият изхожда дедуктивно с оглед на композиционния обрат – фабулата предполага авторът на похитеното писмо (x) и авторът на факсимилето (x“) да е един и същ.²⁹ Ръсел Райзинг подхожда по друг начин. Той вижда във въпроса „кой написа откраднатото писмо“ истинската енигма на разказа. Предприема стратегията по близкото четене, като търси уликите из самата текстура на разказа. Следва логиката на Е. А. По, че в добрата проза няма излишни подробности, а всичко трябва да бъде подчинено на общия наратив. Аргументите на Райзинг са по посока на три детайла от историята. Той се спира върху описанието на самото писмо (x); върху герба на херцог С.; върху времето, което протича от похищението до намирането на писмото.³⁰

Първият детайл е свързан с описанието, направено от префекта Г. на самото писмо, в което херцог С. не е посочен като подател на писмото. Полицаят разказва само следното: „В този момент влиза министър Д. Острият му поглед незабавно забелязва писмото, *познава почерка*, с който е написан адресът, вижда смущението на получателката и отгатва нейната тайна.“³¹ За разпознаване (anagnorisis) на почерка става

²⁶ Към подобна интерпретация се насочва REISING, R. Who Wrote the Purloined Letter?. – In: *Poe Studies* 50, Iss. 1, 2017, pp. 107–124.

²⁷ ПО, Е. А. *Откраднатото писмо*, с. 211.

²⁸ За ролята на подписа като придаващ сингуларност на контекста: ДЕРИДА, Ж. Подпис, събитие, контекст. – *Литературна мисъл*, 1993, бр. 5, с. 123–150.

²⁹ HOFFMAN, D. *Poe Poe Poe Poe Poe Poe Poe*. New York: Doubleday, 1972, p. 132. В това изследване Дюпен е посочен като ухажорът на кралицата, а детективската история е преоблечена в любовна история.

³⁰ REISING, R. Who Wrote the Purloined Letter? – In: *Poe Studies* 50, Iss. 1, 2017, p. 120.

³¹ ПО, Е. А. *Откраднатото писмо*, с. 196.

дума в края на историята, когато Дюпен настоява, че министър Д. познава неговия почерк. Именно чрез това „разчитане“ на почерка детективът ще получи своя реванш. Втората улика е излишното уточнение, че писмото е подписано от херцог С.: „Тук печатът беше голям и чер, с монограма на Д.; другото имаше малък червен печат с герба на херцог С. Това беше адресирано до министъра с дребен женски почерк; онова до някаква кралска особа, със смел и решителен почерк; само по размери съвпадаха.“³² Тази реплика принадлежи на Дюпен и тя е изречена пред погледа на очарования от разкритието приятел-разказвач. Тази улика обаче не потвърдена от инстанцията на полицаия Г, тъй като неговото по-подробно описание на писмото е изрязано от разказа. Подробното оразличаване на двете писма (х и у) е илюзионистки похват на Дюпен. В тази линия може да добавим още подробности, които да подкрепят подобна (сврѣх?)интерпретация. Например това, че детективът може много изкусно да имитира „монограма на Д. с помощта на отпечатък от хляб“. Дюпен е изведен в историята като майстор на мимикрията.

Третата подробност идва с прецизирането на времето от открадването на писмото: „В тая работа аз действам като защитник на засегнатата дама. Осемнадесет месеца министърът я е държал във властта си.“³³ Добре, но Дюпен няма откъде да знае с подобна точност колко време е минало освен ако той сам не е изпращачът на писмото. Никакви други указания за протичането на времето не са дадени в разказа. Заключениеето на Райзинг е, че литературните критици се оглеждат и идентифицират с фигурата на умния Дюпен, като по този начин пропускат да се усъмнят и разпитват неговата позиция.

Независимо дали е аналитик, или двойник, Дюпен е велик имитатор, който лесно може да заблуди наивния разказвач или имплицитния читател. Неговите теории за големите и малки букви, за играта на чифт и тек имат за задача да отклонят вниманието. Така детективът винаги произвежда точка на заслепение и си осигурява един ход напред. Хитрата лисица в историята най-вероятно е Дюпен, той може да изфабрикува множество писма дубликати. Доколкото това е неговият почерк, те биха били досущ оригинали. Може би в първото писмо (х) просто е пишело: „нищо не е по-неприятно за мъдростта от прекомерното остроумничене“, Сенека. *Simple and odd*.

Е, нека завършим с цитат, уподобявайки се с финала на „Откраднатото писмо“, цитатът е от Абенхакан Ал-Бохари, убит в своя лабиринт:

— Не прекалявай със загадките — каза той. — Поначало те трябва да бъдат прости. Спомни си откраднатото писмо на Едгар По.

³² Пак там, с. 209.

³³ Пак там, с. 211.

Знам, че няма да питате кой е авторът. Очевидно, че цитатите могат да бъдат фалшиви, а авторите винаги са множество. Интерпретацията си е същинска детективска история, в която вместо улики има почерци, цитати, примери.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

ДЕРИДА, Ж. Подпис, събитие, контекст. Прев. Ж. Дамянова. – *Литературна мисъл*, XXXVII, 1993, бр. 5, с. 123–150.

ИГОВ, А. *Знамена и ключове: поетика на епиграфа*. Пловдив: Жанет 45, 2022.

КАЛИНОВА, М. *Екзотопия: за външния контекст на дискурса*. София: Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“, 2020.

КОВАЧЕВ, О. Едгар Алън По – готически и маргинално орисан. Освен името. – *Литературен вестник*, год. 9, бр. 2, 20–26.1.1999, с. 13.

ПО, Е. А. Откраднатото писмо. – В: Е. А. ПО. *Историята на Артър Гордън Пим от Нантъкет. Гротески и арабески*. Прев. Борис Миндов. София: Изток-Запад, 2014, с. 194–211.

ЛАКАН, Ж. Семинарът за „Откраднатото писмо“. Прев. Красимир Кавалджиев. – *Език и литература*, 1998, бр. 1, с. 17–37.

НАНКОВ, Н. Ехо от Еко. – *Литературна мисъл*, 1995, бр. 1, с. 49–76.

ФАДЕЛ, М. *Детективи, разузнавачи, Студена война. Криминалната и шпионска литература в сравнителна перспектива*. София: Нов български университет, 2021.

ХРИСТОВ, Т. Граници на литературността. – *Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии*, том 96-97, 2007, с. 203–257.

REFERENCES

ASHTOR, G. “The Gift (Book) That Keeps on Giving: Poe’s “The Purloined Letter”. Rereading, Reprinting, and Detective Fiction.” In: *Poe Studies* 45, Iss. 1, 2012, pp. 57–77: <https://www.jstor.org/stable/48599424>.

DERRIDA, J. “Le Facteur de la verite”. In: *Poetique*, Iss. 21, 1975, pp. 96–147.

DERRIDA, J. & W. DOMINGO (trans.). “The Purveyor of Truth.” In: *Yale French Studies*, Iss. 52, 1975, pp. 31–113.

DERRIDA, J. & A. BASS (trans.). “Le Facteur de La Verite.” In: *The Post Card: From Socrates to Freud and Beyond*. Chicago: University of Chicago Press, 1987, pp. 413–496.

DERRIDA, J. & Z. DAMYANOVA (trans.). Podpis, sabitie, kontekst [Signature Event Context]. In: *Literaturna misal [Literary Thought]*, Vol. 32, 1993, Iss. 5, pp. 123–150.

FADEL, M. *Detektivi, razuznavachi, Studena vojna. Kriminalnata i shpionska literatura v sravnitelna perspektiva [Detectives, Spies, Cold War. Crime and Spy Literature in Comparative Perspective]*. Sofia: New Bulgarian University [publ.], 2021.

FELMAN, S. "On Reading Poetry: Reflections on the Limits and Possibilities of Psychoanalytical Approaches." In: J. P. MILLER and W. J. RICHARDSON (ed.). *The Purloined Poe: Lacan, Derrida & Psychoanalytic Reading*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1988, pp. 133–156.

JOHNSON, B. "The Frame of Reference: Poe, Lacan, Derrida." In: *Yale French Studies*, Iss. 55/56, 1977, pp. 457–505.

HOFFMAN, D. *Poe Poe Poe Poe Poe Poe Poe*. New York: Doubleday, 1972.

HRISTOV, T. Granitsi na literaturnostta [Boundaries of literariness]. In: *Annual of Sofia University, Faculty of Slavic Studies*, vol. 96–97, 2007, pp. 203–257.

IGOV, A. *Znamena i klyuchove: poetika na epigrafa* [Flags and Keys: Poetics of the Epigraph]. Plovdiv: Zhanet 45 [publ.], 2022.

JOHNSON, B. "The Frame of Reference: Poe, Lacan, Derrida." In: *Yale French Studies*, Iss. 55/56, 1977, pp. 457–505: <https://doi.org/10.2307/2930445>.

KALINOVA, M. *Ekzotopiya: za vanshniya kontekst na diskursa* [Exotopy: on the outside context of discourse]. Sofia: Universitetska biblioteka "St. Kliment Ohridski" [publ.], 2020.

KOVACHEV, O. Edgar Allan Poe – goticheski i marginalno orisan [Edgar Allan Poe – Gothic and Marginal]. In: *Literaturen vestnik [Literary Journal]*, Vol. 9, No 2, 20–26.1.1999, p. 13.

LACAN, J. *Écrits*. Paris: Éditions du Seuil, 1966.

LACAN, J. & K. KAVALDZHIEV (trans.). Seminarat za „Otkradnatoto pismo“. [Seminar on "The Purloined Letter".] In: *Ezik i literatura [Language and Literature]*, 1998, Iss. 1, pp. 17–37.

MILNER, J. -C. *Détections fictives*. Paris: Seuil, 1985.

NANKOV, N. Eho ot Eko [The Echo from Eco.] In: *Literaturna misal [Literary Thought]*, 1995, Iss. 1, pp. 49–76.

POE, E. A. "Review of Ten Thousand a Year." In: *Graham's Magazine*, 18–19, 1841: <https://archive.org/details/grahamsmagazine1819grah>.

———. The Philosophy of Composition. In: A. BAKRACHEVA (ed.). *The Sun Is but a Morning Star. Anthology of American Literature*. Varna: LiterNet [publ.], 2010: https://litenet.bg/publish1/po/philosophy_en.htm.

———. The Purloined Letter. In: *The Gift: A Christmas, New Year, and Birthday Present, 1845*. Philadelphia: Carey and Hart, 1844, pp. 41–61.

REISING, R. Who Wrote the Purloined Letter? In: *Poe Studies* 50, Iss. 1, 2017, pp. 107–124: <https://muse.jhu.edu/article/681407>.

THEODORAKIS, S. "The Motto in Edgar Allan Poe's "The Purloined Letter"" In: *ANQ: A Quarterly Journal of Short Articles, Notes and Reviews*, Vol. 22, Iss. 1, 2009, pp. 25–27: <https://doi.org/10.3200/ANQQ.22.1.25-27>.

URAKOVA, A. "The Purloined Letter" in the Gift Book: Reading Poe in a Contemporary Context. In: *Nineteenth-Century Literature*, Vol. 64, Iss. 3, 2009, pp. 323–346: <https://doi.org/10.1525/ncl.2009.64.3.323>.

E. A. POE'S "THE PURLOINED LETTER": INTERPRETATION AS A DETECTIVE STORY

Abstract. Returning to "The Purloined Letter" introduces the question of interpretation on two intertwined levels – the internal (the fictional characters' comments) and the external (the critics' comments). The paper has the task of tracing interpretive strategies through characters' voices, i.e. through the conflict of internal interpretations. Monsieur G's method insists on the typical and on hermeneutic depth. The detective Dupin uses the contrasting approach; he conceptualizes the logic of the incommensurable and mimicry. The anonymous narrator's voice is not impartial, he confides in Dupin and so there are blind spots in the narrative itself. The following paper unfolds two detective micro-plots by following the tracks of the epigraphist and the author of the purloined letter. I examine the poetics of narrative as isomorphic to the manners in which we interrogate the interpretations of the characters within it. The conclusion is not surprising – reading is a real detective story. *Keywords:* mimicry, incommensurable, typical, example, evident, interpretation, blind spot, epigraph, detective story, Doppelgänger, E. A. Poe, Lacan, Derrida

Kamelia Spassova, Assoc. Prof. PhD
ORCID ID: 0000-0002-7920-7228
SCOPUS ID: 57211476615
Web of Science ID:G-4150-2019
Sofia University St. Kliment Ohridski
15, Tzar Osvoboditel Blvd, Sofia 1504
E-mail: ksspasova@uni-sofia.bg